

Sos.-dem. Puolueneuvoston kokous 7.11. 1943.Selostus ulko- ja sisäpoliittisesta tilanteesta.

T a n n e r : Hyvät puoluetoverit. Ennenkuin menen varsinaiseen aiheeseen, on ehkä syytä mainita, että nykyoloissa on vaikeata esiintyä vaipaasti, sillä kaikki näkyy tulevan tietoon, mitä meidän suljetuissakin tilaisuuksissamme puhutaan. Siitä on aivan tuoreita kokemuksia. Minä äskettäin minulla oli tilaisuus eräessä pienessä ryhmässä pitää poliittinen tilannekatsaus. Siitä oli seuraavana päivänä eräessä ulkovaltain lähetystöissä täydellinen kirjallinen selostus. Myöskin toveri Fagerholm, joka piti eräessä suljetussa perheiltamassa puheen, sai lukea sen seuraavana päivänä sanomalehdestä. Näyttää olevan niin, ettei voi niin pieniä tilaisuuksia pitää, ettei niistä kulkeudu tieto. Se pakottaa varovaisuuteen siihen nähden, mitä puhuu.

Sen jälkeen kun puoluneuvosto viimeksi on ollut koolle, siis viime helmikuusta lähtien, on maailman kuva huomattavasti muuttunut. Muutokset ovat aiheutuneet pääasiassa sotatilanteen muuttumisesta, jolla puolestaan on ollut omat vaikutuksensa myöskin yleiseen poliittiseen tilanteeseen. Saksallahan oli siihen aikaan ja varsinkin viime vuoden loppuun saakka voimaa. Sillä oli kaikki valtit kädessään. Se laajensi kuitenkin tavoitteitaan, hajoitti voimiaan ja samalla myöskin kulutti niitä. Epäonnistuneella politiikallaan varsinkin miehitettyissä maissa se on menettänyt mahdollisuuksiaan. Sehän selitti pyrkivänsä herraskansaksi, jonka olisi määrättävä muiden maiden asioista. Viitelteltiin tulevaisuutta, jossa Saksalla olisi määrävä asema toisten työskennellessä sen hyväksi. Miehitettyjen maiden väestöä, josta se olisi voinut saada huomattavaa apua varsinkin Neuvostoliitto vastaan käytävässä sodassa, kohdeltiin niin huonosti, että se on saanut vastaan sa yleisen opinion ei vain näissä maissa, vaan muuallakin. Sen mahdollisuudet ovat sekä sotilaallisesti että poliittisesti tavattomasti laskeneet.

Samanaikaisesti ovat länsivallat sen sijaan työskennelleet toisella tavalla. Ne eivät toistaiseksi ole paljonkaan yrittäneet sotilaallisella alalla vaikuttaa tavoitteittensa saavuttamiseen. Ne ovat sensijaan pitkäaikaista sihtii käyttäen varustautuneet perusteellisesti ja tehneet suunnitelmia. Ne ovat luottaneet siihen, että Neuvostoliitto toistaiseksi sitoo niiden päävihollisen kädet ja jättää heille aikaa varustautua lopulliseen yhteenottoon. Vasta noin vuosi takaperin voi sanoa niiden alkaneen aktiivisemmin puuttua Euroopassa käytävään sotaan nousevalla mailhin Pohjois-Afrikassa. Miten hitaasti senkin jälkeen sotatoimia on heidän taholtaan hoidettu, näkyy siitä, että niin hyvin Englannin kuin Yhdysvaltainkin joukot toistaiseksi vielä taistelevat Etelä-Italiassa ja etenevät hitaasti. Ne kohdistivat ensimmäisen iskunsa heikoimpaan kohtaan vastustajan rintamassa, nim. Italiaan. Tämä osoittautuikin oikein

lasketuksi. Italia romahti odottamattoman pian. Diktaattori kukistui hänestyslipun avulla ja koko se puolue, johon hänen valtansa nojautui, romahti. Italian kansa pyrki raahaan, haluten näillä alustavilla toimenpiteilläkin osoittaa myöskin sen ansaitsevänsä. Sen oli kuitenkin antauduttava ehdoilta. Se merkitsi sitä, että maa miehitettiin ja lopputuloksena oli jotain aivan muuta kuin kansa odotti. Se ei päässyt puolueettoman maan asemaan eikä se saanut rauhaa. Sen kohtalo on päinvastoin kauhea. Maa on ankaran sodan näyttämönä ja sitä raadellaan ennenkuuluvattomalla tavalla.

Tällä Italian poistumisella rintamasta on kuitenkin ollut melkoinen vaikutus sodan kulkuun. Yksi s urvalta Saksan rinnalta on pudonnut pois, ja tämä tapahtuma on huomattavasti sitonut Saksan sotavoimia. Seuraukset ovat olleet näkyvissä itärintamalla, joka edelleenkin on sotarintamista tärkein. Sen sijaan, että Saksalla siellä v. 1941 ja vielä v. 1942 oli täydellisesti aloite käsissään ja se voi edetä, on aloite tämän vuoden aikana jatkuvasti ollut Neuvostoliitolla. Se onkin voinut yhtämittaa edetä ja varsinkin on näin käynyt sen jälkeen, kun suurhyökkäys heinäkuun alussa saatiin käyntiin. Siitä lähtien ovat Saksan joukot yhtämittaa peräytyneet, vieläpä tavalla, joka on pannut maailman ajattelemaan, onko tämä peräytyminen ollut uskettua, vai onko siihen todella ollut pakoittavia syitä. Nyt ei tästä voi enää olla epäilyä. Syyt ovat olleet pakoittavia. Saksan armeija ei ole voinut vastustaa painostusta siitä yksinkertaisesta syystä, että sen miehmäärä on ollut paljon vähäisempi kuin Neuvostoliiton. Sillä on ollut käytettävänään parisataa divisioonaa Neuvostoliiton 450-500 divisioonaa vastaan. Saksan on ollut siirrettävä huomattavassa määrässä joukkoja Italian rintamalle ja lisäksi sen on ollut hajoitettava niitä ympäri Eurooppaa odottamaan, miltä taholta paljon puhuttu toinen rintama ja siis melhinousu Euroopassa tulisi tapahtumaan. Mitään selvyyttä siitä, mihin saakka Saksa suunnittelee peräytymistä ja missä se todella luulee voivansa panna vastaan, ei ole saatu. Tuskin sitä Saksa itsäkään tietää.

Tällä pohjoisessa ei peräytymistä toistaiseksi vielä ole tapahtunut ja tämä pohjoinen rintamajakso tietenkin meitä enemmän kiinnostaa. Ei kumankaan liene epäilystä siitä, että taistelut tälläkin loholla ennen pitkää pääsevät voimakkaampaan käyntiin ja että peräytyminen on tällöin edessä. Miten pitkälle on perädyttävä, senhän soittaa vasta tulevaisuus näyttää. Ensimmäinen linja on Sankaanjoen rannassa. Seuraava on Narvan-Peipusjärven rintama. Äärimmäisessä tapauksessa jatkuu peräytyminen Riikaan saakka. Jos tällainen rintamasiiro tulee täällä pohjoisessa tapahtumaa, tulee se huomattavasti vaikuttamaan Suomenkin sotilaalliseen asemaan. Eräänä valmistavana oireena tällaiseen sotavojien siirtymiseen täällä pohjoisessa on mainittava se, että Inkerinmaata parastaikaa tyhjennetään. Siitä on seurauksena, että Suomi jo ennen vastaanottamiesna 22.000 inkeriläisen lisäksi tulee ilmeisesti saamaan noin 40.000 uutta Inkerin kansalaista.

Ilmasota on eräs alue, jossa myöskin on tapahtunut huomattava käännös. Länsivaltain uudet lentosotat ovat sikäli vahvistuneet ja myös konetyypeiltään muuttuneet, että ne ovat voineet ryhtyä jatkuvasti suu-

rin voimin suorittamaan pommituslentoja Saksan alueille. Näiden pommitusten päätarkoituksena on hävittää Saksan varustusteollisuus, mutta samalla myöskin terrorisoida väestöä. Vähitellen on Saksalla kuitenkin ollut mahdollisuus parantaa puolustusasettaan niin, että nämä lentohyökkäykset ovat viikko viikolta tulleet yhä kalliimmiksi.

Jos mainitsen vielä, että merisota on sikäli joutunut uuteen vaiheeseen, ettei sukellusveneidén taho enää ole läheskään sama kuin aikaisemmin, olen luetellut sotilaalliset toimenpiteet, varsinkin jos vielä lisään, että paljon puhuttua toista rintamaa ei toistaiseksi ole voitu Euroopassa avata.

Me voimme t ämän lyhyen, pakostakin aivan pintapuolisen sotilaallisen katsauksen jälkeen todeta, että Saksa on kaikkialla puolustusasemissa. Voimme myöskin todeta, että kaikki toiveet siitä, että se voisi voittaa sodan nujertamalla muut suurvallat, on haudattava ja siitä lienee Saksa itsekin selvillä. Sen sijaan on syytä vielä jäädä odottamaan, voivatko toiset suurvallat nujertaa Saksan. Jos sen täytyy tapahtua pelkästään sotilaallisin keinoin, tulee se varmasti vieämään paljon aikaa ja vaatimaan suuria uhrauksia. Siinä tapauksessa on pakko valmistautua siihen, että sota tulee vielä kauan kestäämään.

Näissä sotilaallisissa toimenpiteissä on merkitsevä pentava vielä eräs suuri väärinlasku, johon niin hyvin Saksa kuin myöskin länsivallat ovat joutuneet osallistumaan. Hitler laski väärin hyökätessään Neuvostoliittoon. Hän ei tunteut Neuvostoliiton voimia, vaan luuli voivansa nujertaa sen nopeasti. Mutta samaan väärinlaskuun teki itsensä syylliseksi Churchill, sillä hän kuvitteli, että Saksa ja Neuvostoliitto keskenään taistelllessaan vuodettaisivat verensä kuiviin, minkä jälkeen Englannilla ja Yhdysvalloilla olisi helppo hoitaa asiat. Näin ei ole käynyt. Neuvostoliitto on pystynyt hoitamaan taistelun Saksa vastaan ja se on nyt mahtavampi kuin molemmat länsivallat yhtensä sikäli kuin sotilaallisista voimista on kysymys.

Mitä Suomeen tulee, niin näiden suurten sotilaallisten tapahtumain rinnalla tapahtumat meidän sotarintamallamme ovat aivan merkitysettömiä. Mitään mielenkiintoista ei niiden yhdeksän kuukauden aikana ole tapahtunut, mitkä ovat kuluneet edellisestä puoluepuolueen kokouksesta. Meidän armeijamme on edelleen seisonut asemissa kivääri ja lalla ja ilmeisesti on tähän vastapuolelakin siinä määrin luotettu, että vastassa olevien joukkojen määrää on huomattavasti supistettu.

Mutta vaikkei sotarintamallamme olekaan mitään tapahtunut, on Suomen suhteessa ulkomaailmaan merkittävä muistiin yhtiä ja toista, jolla on ollut vaikutuksensa meidän asenteeseemme. Meitä kiinnostavat lähinnä suhteet kolmeen ulkopuolella olevaan valtioon, nim. Yhdysvaltoihin, Saksaan ja Ruotsiin.

Mitä suhteisiimme Yhdysvaltoihin tulee, niin ovat ne siitä lähtien, kuin Suomi joutui uudelleen sotaan, olleet melkoisen arkaluontoiset. Yhdysvaltain taholta on annettu usein kehoituksia ja nootteja, joissa Suomelle on esitetty varoituksia ja myöskin toivomuksia. En puutu vanhempiin asioihin, mutta sen jälkeen kun puoluepuolue oli viimeksi koolla, on meillä ollut noottien vaihtoa, josta epäilemättä

tässä tilaisuudessa halutaan keskustella ja josta katson velvollisuudekseni vähän yksityiskohtaisemmin mainita.

Maaliskuun 20. pnä jätti Yhdysvaltain tällä oleva asainhoitaja hallitukselle muistion, jossa hän Yhdysvaltain valtiosihtööri Hullin pyynnöstä tiedusteli, olisiko Suomen hallitus taipuvainen käyttämään hyväkseen Yhdysvaltain hallituksen hyviä palveluksia yhteyden aikaansaamiseksi Suomen hallituksen ja Neuvostohallituksen välillä tarkoituksella panna alulle niiden välillä keskustelut vihollisuuksien lopettamiseksi ja rauhan alauttamiseksi. Muistiossa pyydettiin mahdollisimman pikaista ja selvää vastausta. Tämän johdosta Suomen ulkoasiainministeri kiitti valtiosihtööri Hullia hänen ystävällisyydestään ja Yhdysvaltain hallitusta ja kansaa niiden hyvästä tahdosta ja esitti Yhdysvaltain asainhoitajalle 24. pnä maaliskuuta kirjeessä, että Yhdysvaltain valtiosihtöörin ehdotuksen käsittelyä varten olisi mitä tärkeintä saada kaikki Yhdysvaltain hallussa olevat ja sille saatavissa olevat tiedot, koskien pohjaa, jolta ehdotetut keskustelut aloitettaisiin. Tätä vastausta saatiin kuitenkin odottaa melkoisen kauan, ja sillä välin asiaa monesti käsiteltiin niin hyvin hallituksessa kuin osittain myöskin eduskunnan ulkoasiainvaliokunnassa. Kun sitten Yhdysvaltain hallituksen vastaus saatiin 10. pnä huhtikuuta, jolloin sitä oli odotettu 17 päivää, mikä en tavallisuudesta poikkeavan pitkä aika tällaisessa asiassa ja tällaisena aikana, ilmoitettiin tässä vastauksessa, että Yhdysvaltain hallituksen tekemässä yrityksessä mahdollisten Suomen ja Neuvostoliiton välistä rauhan sopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä on rajoitettu ainoastaan ehdotukseen, joka tarkoittaa välittömän yhteyden aikaansaamista Suomen hallituksen ja Neuvostoliiton hallituksen välille, jotta ne sitten itse neuvottelisivat. Koskei Amerikan hallitus ole milloinkaan halunnut toimia välittäjänä toimittakseen edelleen meille tietoja rauhanehdoista, lausuttiin kirjelmässä, on sen nyt valitettavasti ilmoitettava, ettei Amerikan hallitus voi täyttää Suomen ulkoasiainministerin kirjeessä esitettyjä pyyntöjä valmistuksena herra Hullin ehdotuksen käsittelmiseksi. Näin ollen oli selvää, ettei Neuvostohallituksen kannasta edes neuvottelujen alkamiseen nähde ollut mitään tietoa saatavissa, samoin kuin että Yhdysvaltain hallitus oli valmis vain aikaansaamaan yhteyden, mutta ei millään tavoin osallistumaan neuvotteluihin tai seuraamaan niitä tai tulevaisuudessaan antamaan Suomelle takeita.

Suomen tahoilta vastattiin 10. pnä huhtikuuta, siis samana päivänä, ja vastauksessa lausuttiin, että Suomen hallitus ei ole voinut nähdä viitteitä eikä ole saanut tietoja, jotka osoittaisivat, että ehdotettujen neuvottelujen aloittaminen Neuvostoliiton kanssa nykyisissä oloissa voisi johtaa kestävien takeiden saamiseen Suomen tulevaisuuteen, minkä puolesta Suomi suurin uhrein käy taistelua vuodesta 1939 lähtien. Suomen kansalla siis ei ole muuta tietä kuin jatkaa puolustustaistelua siksi, kunnes Suomen riippumaton tulevaisuus ja kansanvaltainen järjestelmän säilyttäminen on turvattu ja uhka Suomea vastaan lakannut. Lopuksi kiitettiin Yhdysvaltain hallitusta sen osoittamasta hyvästä tahdosta ja toivottiin suhteiden säilyvän hyvänä.

Tämän jälkeen tapahtumat riensivät eteenpäin. Seurauksena oli, että pitkänaperjantaina oli huhtikuun 23. pnä Yhdysvaltain lähetystön useimmat jäsenet matkustivat lentokoneella Tukholmaan. Seuraavana päivänä, siis pääsiäislauantaina, tänne jäänyt asialinhoitaja pyysi vastaanottoa ulkoministerin luo eräässä kiireellisessä asiassa. Hänelle tarjottiinkin vastaanotto samana päivänä, mutta jostakin syystä hän pyysi sen siirtämistä huomiseen. Tällä yhden päivän viivytyksellä oli odottamaton seuraus. Seuraavana päivänä asialinhoitaja ilmoitti, että hän on saanut uuden sähköen ja hän peruuttaa vastaanottopyynnön. Jälkeenpäin on käynyt ilmi, että hänelle oli a nettu tehtäväksi sanoa irti diplomaattiset suhteet, mutta seuraavana päivänä oli tämä määräys peruttu. Sillä välin oli tapahtunut Katonin hatojen juttu Puolessa ja Neuvostoliitto oli rikkonut diplomaattiset suhteensa Puolaan ja Yhdysvallat ei ilmeisesti tahtonut samaan aikaan saada selkkausta pienen Suomen kanssa. Tämän jälkeen ei Suomen ja Yhdysvaltain välisissä suhteissa mitään ole tapahtunut. Kaikki on käynyt niin normaalisella tavalla kuin tällaisissa oloissa voi käydä.

Tämä välikohtaus Yhdysvaltain kanssa johti kuitenkin toisaalta myöskin eräisiin kohtauksiin Saksan kanssa. Kun tällainen hyvien palvelusten tarjous Yhdysvaltain taholta oli meille esitetty ja Suomi oli jo lähettänyt tiedustelunsa kysellen, millä pohjalla neuvottelu voisi tapahtua, pidettiin oikeana ja korrektina antaa tästä tieto Saksalle, jonka kanssa olimme lähes kaksi vuotta olleet yhteisessä sotarintamassa. Siitä johtui, että meidän ulkoministerimme pistäytyi Berliinissä ilmoittamassa, että tällainen tarjous oli tehty ja että me olimme tarttuneet siihen kiinni. Tämä ilmoitus otettiin Berliinissä sangen epäsuopeasti vastaan. Siellä annettiin kehoitus lopettaa keskustelut ja esitettiin samalla toivomus, että Suomen ja Saksan olisi tehtävä "pakti", jonkinlainen liittosopimus, jonka mukaan sotaa olisi jatkettava, kunnes sen lopettamisesta yhteisesti päätettäisiin. Tämä "pakti"-vaatimus kummitteli sen jälkeen pitkän aikaa ja Suomella oli verrattain vaikea saada sitä torjutuksi. Monia painostuskeinoja käytettiin. Mm. Saksan tällik olva lähettiläs poistui jo väliaikaisesti asemapaikaltaankin. Näistä painostuksista huolimatta niin hyvin hallitus kuin eduskuntakin ensin päätti siirtää keskustelun tuosta "paktista" ja toiseksi jäi odottamaan Yhdysvalloista tulevaa vastausta, ennenkuin mitään keskustelun lopettamista sinnepäin oli tapahtunut. Edellä olen jo maininnut, kuinka asia Yhdysvaltoihin päin järjestyi. Mitä Saksan kanssa käytäviin neuvotteluihin tulee, on mainittava, että vasta huhtikuun lopussa kysymys "paktista" saatiin poistumaan päiväjärjestyksestä. Suomi ei mennyt tällaiseen sitoumukseen. Siitä on tietenkin aiheutunut melkoisesti nurjaa mieltä Suomea kohtaan. Kun muitakin tapahtumia on sattunut, joissa asiat eivät ole kulkeneet Saksan mielen mukaan, ovat välit jonkin verran villentyneet. Mainitsen näistä muista esim. tunnetun SS-pataljoonan lakkauttamisen, minkä jälkeen Suomella ei enää ole ollut nuoria miehiä Saksan armeijassa, ja viimeksi Saksan taholta esitetyn toivomuksen, että meidän olisi tunnustettava Mussolinin hallitus Italiassa. Sitäkään Suomi ei voinut tehdä, ja niin tämäkin esitys hylättiin. Tällä teollaan Suomi joutui eri asemaan kuin

muut Saksan rinnalla taistellut valtiot; Unkari, Romania ja Bulgaria, jotka kaikki tunnustivat Mussolinin hallituksen. Tämä välien viilentymisen on tullut näkyviin erilaisissa tapauksissa ja parhaimpaa tällä käytävissä kauppaneuvotteluissakin. On ilmeistä, että myöskin poliittiset seikat jonkin verran vaikuttavat niiden kulkuun.

Mitä meidän suhteeseemme läntiseen naapurimaahanne Ruotsiin tulee, niin on tyydytyksellä mainittava, että me nautimme sillä teholla suurta myötätuntoa ja että Ruotsin taholta herteasti toivotaan meidän voivan selvittää kaikkia vaikeuksistamme. Tämä myötätunto tulee näkyviin varsinkin kaikessa humanitaarisessa eli ihmisystävällisessä avunannossa. Sen sijaan Ruotsi on muulla tavalla varsin vähän voinut helpottaa meidän asemaamme. Varsinkaan ei kauppaa käydä meidän toivomustemme mukaan. Ruotsi katsoo velvollisuudekseen ennenkaikkea valvoa omia etujaan ja länsivaltain painostus on niin ankara, ettei Ruotsi voi antaa tänne mitään senmoisia tavaroita, jotka ovat meille elintärkeitä. Myöskin luoton saanti kaupan vilkastuttamista varten on ollut erittäin vaikea. Valittaen on vielä mainittava erään Ruotsin sanomalehdistön osan suhtautuminen Suomeen, Skandinaavialaisena se haluaa päättää liikkeelle kaikenlaisia perättömiä juttuja meistä, joita sitten levitetään ulos maailmaan ja jotka ovat omiaan meidän asemaamme vaikeuttamaan. Tuorein tapahtuma on toissapäiväinen, jolloin jo tiedettiin Tukholman sos.-dem. pääkannattajassa, että Suomi on lähettänyt rauhanvaltuuskunnan, joka on matkalla Moskovaan. Meillä on syytä toivoa, että Ruotsissa vähitellen opittaisiin ymmärtämään, minkälaista suhteutumista meidän asemaamme vaatii.

Mitä suhteisiimme meidän kansaamme vihollisuussuhteissa oleviin valtioihin niin. Englantiin ja Neuvostoliittoon tulee, niin siinä suhteessa ei ole mitään muutoksia tapahtunut. Englannissa tosin kuulumme neuttivan vielä suurta myötätuntoa, ns. "good will"iä mutta riippuvaisuus Neuvostoliitosta pakottaa Englannin tässä suhteessa varovaiseksi. Neuvostoliiton suhteissa ei myöskään ole mitään muutoksia tapahtunut.

Tullesseni meidän kotipoliittikkaamme ja pysyäkseen aluksi vanhemmissa tapahtumissa mainitsen, että puoluepuoluekokouksen aikana suoritettu presidentin vaali ei tapahtunut täysin yksimielisyyden merkeissä. Ehdokkaita oli kaksi. Siitä lähtien on meidän sisäpoliittisessa elämässämme jäänyt jonkinlainen tyytymättömyys piilemään. Se kärjistyi, kun tuli kysymys hallituksen muodostamisesta ja ennenkaikkea siitä, kenen käsiin hallituksen johto oli uskottava. Meidän eri ryhmämme joutui kahden ehdokkaan välillä tekemään päätöksiä ja jälleenjohdella niitä purkamaan. Toinen oli Reinikka ja toinen Lindeberg, josta jälkimmäinen lopulta, tasavallan presidentin kieltäydyttyä Reinikkaa hyväksymästä, hallituksen vaali onnistui. Tämä maalaisliittolaisen ehdokkaan hylkääminen, joka kyllä oli, kuten jälkepäin on käynyt ilmi, tarpeenvaativa, on tätysti huonortanut maalaisliiton ja meidän väljemme ja saanut siellä syntyä meitä kohtaan nurjaa mieltä. Mitä työhön eduskunnassa tulee, ei se ole aivan samalla tavalla yksituumaista kuin aikaisemmin. Sielläkin on esiintynyt silloin tällöin levottomuutta.

Varsinainen keskustelu poliittisista kysymyksistä, joka kuitenkin pääasiassa kohdistui maan ulkopoliittikkaan, pääsi irti sen jälkeen kun ns. 33n eli kolmosten kirjelmä viime elokuussa jätettiin tasavallan presidentille. Tämä kirjelmä, jota oli hyvin salaisesti valmisteltu, pääsi jotain selateita julkisuuteen. Ainekin ilmoitetaan, etteivät kirjelmän allekirjoittajat olleet halunneet sitä julkisuuteen. Sen allekirjoittajina oli 19 ruotsalaista ja 14 suomalaista, mikä viittaa Ruotsin maan yleisen mielipiteen vaikutukseen tämän asian syntymisessä. On hyvin omituista, että tällainen kirjelmä saatettiin jättää. Siinäkin oli allekirjoittajina henkilöitä, joilla oli tarpeelliset tiedot maan ulkopoliitikasta. Pari päivää ennen oli eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan istunto, jossa siihen kuuluneet allekirjoittajat olivat saaneet tarkkoja tietoja. Puoluetoimikunnan kokous pidettiin päivää aikaisemmin ja siellä ei kirjelmästä mitään mainittu. Kirjelmän tarpeellisuus oli myöskin hyvin kyseenalainen, sillä eduskunta oli kutsuttu koolle muutaman päivän päästä eli 1.9. ja siellä oli tarkoitus antaa hallituksen politiikasta selostus, jonka johdosta oli tarkoitus keskustella. On sanottava, että tämän kirjelmän jättäminen oli huonosti harkittu teko. Sitä vastaan onkin kohdistettu melkoisen paljon arvostelua, joka osittain on kohdistunut sen sisältöön. Meikäläisellä taholla kuitenkin enemmän siihen tapaan, jolle tähän asiaan on päätytäksiksi. Luultavasti meidän puolueessammekin olisi syntynyt laajempi keskustelu asiasta, ellei puoluetoimikunta olisi katsonut velvollisuudekseen kehoittaa lehtiä välttämään tältä keskustelua.

Ulkona, varsinkin Ruotsissa niissä piireissä, joissa englantilaistyväällisyys on voimakas, riemuuttiin kirjelmästä. Tämän jälkeen on ollut vaikea puhua ja kirjoittaa ulkopoliittisista kysymyksistä mitään ilman, että siinä on vainuttu jotain. Minun vakaumukseni on, että tämä kirjelmä on huomattavassa määrässä vahingoittanut kunnollisen rauhan saantia. Eihän kukaan vastustaja semmoisesta rauhasta mitään maksa, minkä luulee saavansa ilmaiseksi. Mitään rakentavaa ohjelmaa ei kolmosilla tässä kirjelmässä myöskään ollut. Ainoana oli toivo päästä rauhaan, mutta tietä siihen ei voitu esittää. Senrauksena on kuitenkin ollut, että meassa on päässyt viriämään verrattain laaja keskustelu ja sen ohella paljon levottomuutta. Meidän puoluejärjestöissämmekin lienee asiasta jonkin verran väitelty. Viime päivien näytelmään on kuulunut, että vasta-adresseja on ryhdytty valmistamaan ja perusteluna on niiden puheasjilla ollut, että jos kerran yksillä on oikeus, niin kaipa muillakin.

Minä niihin erimielisyyksiin tulee, joita kansamme keskuudessa on nyt olemassa, riippuvat ne pääasiassa erilaisista katsentokannoista, siitä mitenkä Suomen asia tulevaisuuteen nähden on hoidettava. Vedenjakajana on pidettävä kysymystä erikoisrauhan saannista. Kaikki pitäisivät ilmeisesti nyt jo toivottavana, että Suomi pääsis irtautumaan sodasta. Eroavaisuus on vain siinä, että toiset odottavat oloollista hetkeä, toiset haluavat nopeasti ryhdyttäväksi aktiivisiin toimenpiteisiin. Tällöin viitataan myöskin puolue-neuvoston viime kokouksessa hyväksyttyyn päätöslauselmaan, jossa todettiin puolueen pitävän selvänä, että meillä on oikeus irtautua sodasta. On kuitenkin

kin kiinnitettävä huomiota siihen, että tähän liittyy myöskin määritelmä, jonka mukaan tämä irtautuminen olisi tapahtuva silloin kun sopiva hetki ilmenee ja meän tulevaisuus ja itsonäisyys on turvattu. Tämänlistä sopivaa hetkeä ja tämmöisiä tahoja ei tähän mennessä ole ilmaantunut. Suomen taholta on kyllä monin tavoin jo useamman kerran ilmaista Suome kansan rauhanhalu. Se on siis varmasti tunnettu vihollisemme taholla. Mutta mitään merkkiä siitä, että Moskovassa olisi olemassa vastaavaa halua, ei meille ole annettu. Rauhan tekoon tarvitaan kuitenkin aina vähintään kaksi osapuolta. Jos Neuvo toliitolla olisi ollut halua saada rauhanneuvottelut käyntiin ja saada rauha syntyväksi, on se sitä valmistukseen käyttänyt hyvin onnituisesti. Meillä on viimeksi ollut tilaisuus tutustua Kuusisen tunnettuun Kävästyslentolehtiseen, jota Neuvostoliiton virallisessa Eänenkannattejassa ja radiossakin on laajasti selostettu. Venäläiset sanomalehtikirjoitukset ovat olleet täynnä vihaa ja uhmaa Suomea kohtaan, jota on uhattu sillä, että se saa jakaa Saksan kohtalot. Ja ne ehdot, joita Moskovan taholta on päästetty julkisuuteen Suomen ja Neuvostoliiton rauhanneutoina, eivät ole olleet suinkaan sellaisia, että ne olisivat houkutteleet aloittamaan neuvotteluja. Onhan edullisin tarjous ollut Moskovan rauhan raja. Minä olen vakuutettu siitä, ettei meillä voi tällä hetkellä olla eikä syntyä hallitusta, joka olisi valmis tällä pohjalla tekemään rauhan. Siihen ei Suomi mene, ennenkuin sillä on äärimmäinen pakko. Siitä huolimatta kuulee jatkuvasti esitettävien vaatimuksia, että meidän taholta olisi neuvottelut aloitettava. Ilmeisesti ne, jotka näin puhuvat, ovat antaneet tapahtumien järkyttää hermojaan. On myöskin esitetty vaatimus, että olisi vaihdettava hallitusta, ennenkuin rauhanneuvottelut voidaan alkaa. Että omat kansalaiset, vieläpä puolueoverit, ovat tällaista esittäneet, on käsittämättömyys. Hallituksen vaihdosta rauhanneuvottelujen ehtona ei hyväksytty talvisodankaan raskaissa oloissa. Näillä esityksillä on kuitenkin hallituksen auktoriteettia aika tavalla heikennetty ja tietysti siten vaikeutettu tulevan rauhan ehtoja.

Sitten jälkeen kun keskustelu edellä mainitsemastani kirjelmästä eli adressista oli laimentunut, alkoi mielenkiinto kohdistua edessä olevaan kolmivaltain suunnittelamaan konferenssiin, jossa niiden välit piti selvitettävän. Konferenssia valmistettiin kauan aikaa ja kauan oli myöskin epäselvää, tuleeeko siitä yleensä mitään. Länsivallat toivoivat sen pitopaikan järjestyvän Lontooseen, mutta Moskovon vaatimuksesta taipuivat ne saapumaan Moskovaan. Siellä konferenssi alkettiin onkin pidetty ja juuri näinä päivinä päättynyt. Kun nämä kolme suurta tekijää maailman nykyisessä politiikassa tapasivat toisensa, olivat melkein kaikki tärkeimmät valtiit Stalinin kädessä. Hän voi viitata sotarintamalla saavutettuihin suuriin menestyksiin. Hän voi viitata siihen, että jokseenkin koko Balkan on hänen käytettävänänsä silloin, kun tarvi aan. Hänen pitevin valttinsa oli uhka, että ellei sopimusta syhny liittoutuneiden kesken, voi hän tehdä erikoisrauhan Saksan ken se. Tätä viimeksi mainittua uhkaa, jota ei kukaan julkisesti esitetty, pelkäsivät länsivallat kaikkein enimmäin. Näiden rinnalla olivat länsivaltain valtiit sangeen pieniä. Sotilaallisia menestyksiä, varsinkaan maataisteluissa, ei ole

Vielä ollut nimessäkin ja toinen rintama on jäänyt toteuttamatta. Tosin niiden hyökkäysuhke sitoo runsaasti Saksan voimia ulkopuolella itärintaman. Lisäksi voivat länsivallat viitata niihin elintarvike- ja varustushätyksiin, joille länsivallat olivat voineet varustaa Neuvostoliittoa.

Tämän konferenssin tulos on nyt näkyvässä. Sen tärkein tulos on epäilemättä siinä, että sen päätöksillä on luotu pohja yhteistoiminnalle näiden kolmen valtion kesken niin hyvän sodan käynnissä kuin senjälkeisissä rauhan aikaisissa oloissa. Uhkaavana esiintynyt mahdollisuus erikoisrauhan solmimisesta Saksan ja Neuvostoliiton välillä on ainakin toistaiseksi kokonaan poistunut. Tämä konferenssin päätulos onkin aiheuttanut suurta riemua molemmissa länsivalloissa. Muut julkisuuteen saatetut tiedot konferenssin tuloksista ovat vähemmän tärkeitä. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että siellä on lottu vissi mekanismi, jonka avulla asioita vastedes hoidetaan. Ne kysymykset, joista ei ole päästy yksimielisyyteen ja saatu päätöksiä syntymään, siirrettiin liittoutuneiden muodostamaan komissioniin, jonka asemapaikkana tulee olemaan Lontoo. Sieltä käsin hoidetaan asioita vastedeskin ja sinne on kaikkien niiden kannanottava, joilla on asiaa liittoutuneille.

Oli odotettu, että konferenssi antaisi jotain selvyttä suhtautumisesta Euroopan niihin valtioihin, jotka ovat toisella puolella barrikaadin. Ainoa valtio, josta jotain tässä mielessä sanottiin, oli Itävalta, jonka selitettiin tulevan irroitettavaksi Saksasta. Miहितteyn Italian olot järjestettiin verrattain yksityiskohtaisesti. Ja tärkeää on tässä kiinnittää huomio siihen, että kommunistinen toiminta päästetään Italiassa täysin tasavertaiseksi muiden kansalaistoimintojen kanssa, ja että sille on varattava paikka myöskin hallituksessa. Kaikesta näkyy, että Neuvostoliitto on sanellut ne päätökset, joita Moskovassa tehtiin. Neuvostoliitto, joka syksyllä 1939 rauhan hirtsi-jänä heitettiin ulos Kansainliitosta, on nyt joutunut Euroopan rauhan valvojaksi.

Atlantin julistuksesta ei tässä konferenssin tiedonannossa näy mitään jälkiä. Jos asiat tulevat kulkemaan siihen suuntaan, kuin nyt suunnitellaan, odottaa Eurooppaa ilmeisesti pelottava tulevaisuus; päästetään kommunismi irti. Saksa on tappion kärsittyään täysin kypsä siihen, Ranska on ennestään kypsä, Italiassa ei tarvita kuin sähkösanoma Roomaan, niin sielläkin alkaa samanlainen meno.

Mikä Suomen asema tulee olemaan, se tietysti kiinnostaa meitä eniten. Onko Suomen asemaa lainkaan Moskovassa käsitelty, vaiko ei? Siitä ei ole mitään selvyttä olemassa. Konferenssin päätöslauselmassa mainitaan, että sotaa on käytävä akselivaltoja ja niiden vasalleja vastaan, kunnes ne ovat loppuneet aseista ehdoitta antautumisen pohjella. Kuuluuko Suomi nyt niihin vasallivaltioihin vai onko se jonkinlainen rajatapaus, niinkuin Yhdysvaltain valtioliiteeri Hull aikoinaan lausui. Tässä suhteessa on olemassa vain pelkkiä arveluja, lehtimiesten julkisuuteen päättämät juttuja, joilla ei ole mitään varmaa

perustusta. Mutta huhutehtailu on joka tapauksessa vilkkaassa käynnissä. Suomen aseman käsitteleminen on lehdissä jatkunut päivästä toiseen. Englannin lehdistössä annetaan maailmalle se käsitys, että Suomi kuuluu ns. vasallivaltioihin ja joutuu sen mukaisesti kohdeltavaksi. Yhdysvalloista käsin annetaan hämmästyttävää lausuntoja. Jos taas Neuvostoliitto saa saman asian selitettäväksi, niin arvamme kyllä, millä tavalla siellä kysymystä valaistaan. Eräs seikka on kuitenkin huomion arvoinen. Tämän konferenssin päätösten mukaisesti ei yksikään liittoutuneista voi yksinään ratkaista toisia valtoja koskevia kysymyksiä. Nyt jo on Neuvostoliitolle annettu mahdollisuus Italiaa koskevien asiain ratkaisun siinä huolimatta, ettei se millään tavalla ole osallistunut sotaretkeen Italiaa vastaan. Ilmeisesti silloin, kun Suomen asia joskus joutuu käsiteltäväksi, se käsitellään yhteisesti ja näinollen Lontoossa olevassa komissiossa, jossa Neuvostoliiton ohella ainakin Englanti joutuu meidän kysymyksessämme olemaan mukana, ehkä myöskin Yhdysvallat. Tämä on meillä ainoa valonpilkehdys, mikä konferenssin päätöksissä esiintyy.

Kun kiinteämpi yhteistoiminta nyt on pantu käyntiin, on tietysti odotettavissa sodan kiihtyminen ja ennenkaikkea myöskin hermosodan kiihtyminen ja propagandan harjoittaminen, jota myöskin tullaan kohdistamaan Suomea vastaan. Mitenkä meidän Suomessa on tämän jälkeen asennoituttava, sotaan ja mahdollisesti tehtävään rauhaan? Minusta tuntuu, että ne, jotka vaativat nopeasti aktiivisia toimenpiteitä, ovat menettäneet pohjan vastustustensa alta. Hetki ei missään tapauksessa nyt ole sevelias tästä asiasta puhumiseen, koska odullisia tuloksia ei tällä hetkellä ole saatavissa. Neuvostoliitto on sotilaallisten menestystenään johdosta mahtavimmillaan ja tietysti voitonhumalassa. Länsivallatilla on toistaiseksi sängin vähän asiain menoon sanomista. Sitäpaitsi ne ovat toistaiseksi niin kaukana voidakseen millään tavoin vaikuttaa meidän asioihimme. Meidän ainoa vihollisemme on Neuvostoliitto ja ainoa, joka voi toimia sitä vastaan, on Saksa. On syytä käyttää hyväkseen tätä tukea niin kauan kuin se on käytettävissä. Me emme pysty suojelemaan rajojamme pohjoisessa, jos saksalaiset joukot sieltä lähtevät. Me olemme riippuvaisia Saksasta elintarvikkeisiin ja sotatarvikkeisiin nähden. Ei voi olla mitään järkeä siinä, että hyödytettäisiin Neuvostoliittoa ja järkytettäisiin Saksan asemaa. Paras näinollen odottaa. Sodankäynti heikentää varmasti myös Neuvostoliittoa ja samassa ajassa länsivallat vastaavasti vahvistuvat. Niillä tulee olemaan tulevaisuudessa enemmän sanottavaa kuin nykyään. Ja jos meidän jonnekin on tulevaisuuden välillä selvittelyissä turvauduttava, niin se on juuri länsivaltioihin eikä suinkaan Neuvostoliittoon.

Moskovan konferenssin päätökset on tietysti tehty sillä pohjalla, että liittoutuneet tulevat voittamaan sodan ja voivat mielensä mukaan järjestää Euroopan asiat. Sodassa voi kuitenkin aina sattua käänteitä ja jopa yllätyksiäkin. Kaksi vuotta sitten Hitler oli valtansa huipulla ja järjesti Euroopan asioita. Tällä haavaa Stalin. Vuoden päästä voi olla paljon toisin. Suomen on senvuoksi oltava rauhallinen ja sitkeä, kuten aina aikaisemminkin historiansa aikana. Suomi on ollut monesti vaikeassa asemassa ja kestävyytensä avulla siitä aina pelastunut. Nytkin meidän on kestävä ja odotettava aikaa parempaa. Olemmahan käsitteillä eläneet uhkavampiakin aikoja, esim. talvisodan ajan. Meidän on pidettävä

armeijamme kunnossa, varustettava se lopputarkkaisu varten, jossa se voi olla tärkeä tekijä. Juuri eilen Sveitsin hallitsevista piireistä tuli lyhyt tieto, jonka mukaan Stalin ei luultavasti mielellään pistä kättään siihen ampaian pesään, jota Suomi kuitenkin hänelle merkitsee. Missään tapauksessa ei antautuminen ehdoilla voi tulla kyseeseen. On selvitettävä itsellemme, mitä tällainen ehdoilla antautuminen merkitsee. Se merkitsee sitä, että maa miehitetään, sen armeija riisutaan aseista ja hajoitetaan ja sen jälkeen voi tulla minkäläinen mielivalta tahansa. Tällaiseen ei Suomen kansa voi alistua. Joku päivä takaperin ruotsalainen sotilas kirjailija Bratt kirjoitti lehdessään tästä kysymyksestä, viitaten vanhaan Kreikan historiaan, jolloin spartalaista armeijaa vaadittiin luovuttamaan aseensa. Hän sanoo, että jos Suomelle semmoinen vaatimus esitetään, voi Suomen metsistä tulla sama vastaus kuin spartalaisiltakin: Tulkaa ottamaan.

Meillä puhutaan ja kirjoitetaan nyt paljon kevytmielisesti, kuvitellaan, että meillä on vapaus tuoda kaikki salaisetkin ajatuksemme julki. Usein viitataan naapurimaahan, jossa tällainen mahdollisuus on olemassa ja jossa sitä myöskin käytetään. Ruotsissa on kyllä helppo puhua ja antaa neuvoja. Ruotsi on rauhantilassa kolmen puskurivaltion takana. Mutta silti ruotsalaiset ovat huolissaan Suomen kohtalosta.

Me olemme sen sijaan ankerassa sodassa ja meitä vastassa on peloittava vihollinen. Se tekee meidän asemamme erittäin arkaluontoiseksi ja pakottaa varomaan kaikkea semmoista, joka voi loukata ulkopuolella maamme rajojen olevia. Tärkeätä on myöskin, että me kotoisissa asioissamme pidämme voimat koossa. Ja tämä koskee ehdottomasti myöskin työväenpuoluetta ja sen laajoja joukkoja. Vain yksimielisinä me voimme toivoa selviävämme kunnollisesti niistä oloista, joissa nyt elämme.